

O'QUVCHILARDA YUZAGA KELADIGAN MUAMMOLARNING PSIXOLOGIK YECHIMLARI, O'SPirin YOSHDAGI BOLALAR MISOLIDA

Mamadaliyeva Xurshida Minavarjonovna

*Farg'ona viloyati Buvayda tumani MMTB ga qarashli 31-umumiy o'rta
ta'lim maktabi psixologi*

Annotatsiya. Hayoti davomida inson xohlaydimi yo'qmi, turli xil muammolarni yechishga to'g'ri keladi. Shuni unutmaslik kerak, bir muammoni yechishni o'rgandingizmi demak, sizda muammolarni hal qilish ko'nikmasi mavjud. Unutmang! muammolar sizdan kuchli emas.

Kalit so'zlar: odam, shaxs, individuallik, yo'nalganlik, ehtiyojlar, qiziqishlar, ideallar, e'tiqodlar, faoliyat, xulq motivlari, imkoniyatlar.

KIRISH

Muammolarni yechish uchun muhim tavsiyalar:

Inson hayoti davomida turli-tuman muammolarga duch keladi. Ba'zilarini o'z tajribasiga tayanib, ba'zilarini esa kimlarningdur maslahati bilan hal etadi. Ammo shunday paytlar bo'ladiki, muammoni yechishning hech qanday yo'li topilmaydi. Biror muammoga duch kelganda qanday yo'l tutish kerak? Birinchi navbatda, vaxima qilmaslik, his-hayajonga berilmaslik va vaziyatni tushunishga harakat qilish lozim. Shuni yodda tutish zarurki, ertaning muammolari bugunning hal etilmagan muammolaridan kelib chiqadi.

Muammoni yengilroq hal etishda quyidagi 10 qoidaga amal qilish mumkin:

1-qoida: Muammoning mohiyatini, ya'ni gap asli nimadaligini aniq-tiniq bilib olish lozim.

2-qoida: Hamma muammoni birdaniga, bir butun qilib emas, bo'lak-bo'lak qilib hal etish kerak.

3-qoida: Reja asosida harakat qilish kerak.

4-qoida: Qo'rqmaslik shart, ba'zilar muammo borligini o'ylashdan ham qo'rqishadi.

5-qoida: Boshqalarning tajribalaridan o'rganish kerak. Siz muammoga duch kelgan birinchi odam emassiz.

6-qoida: Yordam so'rashdan uyalmaslik kerak.

7-qoida: sovuqqonlik va hotirjamlikni saqlash lozim.

8-qoida: Muammoni kattalashtirmaslik, ya'ni unga yangi muammo qo'shmaslik kerak.

9-qoida: harakatni, ishni boshlash zarur.

10-qoida: O'z qobiliyatingizga, bor kuchingizga ishonishingiz darkor!

Muammoni oqilona yechishga yondashuv, birinchi navbatda insonda fikrlash qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Ilk o'spirinlik yoshidagi bolalar bu 15 yoshdan 17-18 yoshgacha bo'lgan akademik litsey va kasb-hunar kollejlari o'quvchilaridir. O'spirinlik - bu odamning fuqaro sifatida shakllanishi, uning ijtimoiy jihatdan yetilishi, o'z taqdirini o'zi hal qilishi, ijtimoiy hayotga faol ishtirok etishi davri, fuqaro va vatanparvarning ma'naviy sifatlari tarkib topadigan davrdir.

Faol ijtimoiy hayot, o'qishning yangi xarakteri (mustaqil bilim olish) yigit va qizlarda dunyoqarashning shakllanishiga, ularda mustaqillik va burch hissining tarkib topishiga, bilimning turi sohalarida ularning ijodiy qobiliyatini avj oldirishga katta ta'sir ko'rsatadi. Rus psixologi L.I.Bojovich ilk o'spirinlik davrida shaxs motivatsion sohasining rivojlanishiga urg'u beradi: o'quvchilarning hayotda o'z o'mini va ichki pozitsiyasini aniqlashi, dunyoqarashning shakllanishi va uning bilish faoliyatiga, o'z-o'zini anglashga va axloqiy ongga ta'siri nazarda tutiladi.

Ilk o'spirinlar mustaqil hayot sohasida yaqin istiqbolga ega bo'lar ekanlar, o'zlarining hayot yo'llarini belgilab olishga, bundan buyongi mehnat faoliyatlarining aniq istiqbollari aniqlab olishga, o'zlarining kelgusi ixtisoslarini tanlashga intiladilar. Shu munosabat bilan kasbhunarga oid qiziqishlar tarkib topadi va yanada barqarorroq bo'lib qoladi, yigit va qizlar o'z kelajaklari haqida

jiddiyroq o'ylay boshlaydilar. Hayotiy istiqbol rejalami qurish, kelajakka yo'nalganlik o'spirin hayotining mazmuniga aylanadi. Ilk o'spirinlik davrida mustaqil hayot ostonasiga qadam qo'yish – taraqqiyotning muhim ijtimoiy vaziyatidir. 17 yoshdagi inqiroz jarayonida shaxsiy taraqqiyot subyekt i sifatida insonning shakllanish vazifasi hal qilinadi. Ilk o'spirinlikdan katta o'spirinlikka o'qishda kasbiy o'z-o'zini belgilash tugallanib, o'z-o'zini namoyon qilish amalga oshadi.

Ko'pdan-ko'p materiallar maktab o'quvchilarida o'zlarining kelajakdagi kasblariga qiziqishni tarbiyalashda maktab va o'qituvchilarning ma'lum darajada rol o'ynashini ko'rsatadi. Bir qancha tadqiqotlarning bergan ma'lumotlariga qaraganda, so'rab chiqilgan o'quvchilarning 40-50 % kelajakdagi kasbni tanlashga biror o'quv predmetiga boigan qiziqishlari sabab bo'lganligini aytadi. Ko'pgina o'quvchilar xalq xo'jaligi uchun zarur bo'lgan kasblarni tanlaydilar, bunga Vatanga foyda keltirish istagini sabab qilib 269 ko'rsatadilar, lekin bu kasblarni o'zlarining individual xususiyatlariga, qobiliyatlariga muvofiq keladi, deb hisoblamaydilar. Ilk o'spirinlarning ko'pchiligi kasb tanlashga motiv qilib o'z qobiliyatlarini ko'rsatadilar. Ko'p o'quvchilar esa oilaviy an'analarning mavjudligini, moddiy-maishiy ta'minlanganlik sababini, do'stlar va o'rtoqlaridan namuna olganligini motiv qilib ko'rsatib o'tadilar. Ayrim hollarda ish joyi yoki oliy o'quv yurtining uydan yaqinligi va boshqalar motiv bo'lgan.

Ilk o'spirinlarning qiziqishlarini xarakterlaganda avvalo shuni aytish kerakki, yigit va qizlar odatda xuddi shu yoshda biror fanga, bilim tarmog'iga, faoliyat sohasiga bo'lgan o'zlarining qat'iy spetsifik qiziqishlarini belgilab oladilar. Ilk o'spirin yoshidagi bunday qiziqish shaxsning bilish-professional yo'nalishining tarkib topishiga olib keladi, yigit yoki qizning maktabni tamomlagandan keyin qanday kasb tanlashini, hayot yo'lini belgilab beradi. Ana shunday maxsus qiziqishning mavjudligi muayyan sohadagi bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirishga doimiy intilishni rag'batlantiradi: katta maktab yoshidagi o'quvchi zarur adabiyot bilan aktiv ravishda tanishib boradi, tegishli

to'garaklarda bajonidil shug'ullanadi. Ilk o'spirinlik yoshida bilishga oid qiziqishlar tobora keng, qat'iy va amaliy xarakter kasb etadi.

XULOSA

O'quvchilarning qiziqishlari keng va xilma-xil bo'lib boradi: texnikaga, tabiyotga, ijtimoiysiyosiy masalalarga, falsafiy-axloqiy masalalarga, sportga qiziqish ortadi. A. Jabborov rahbarligida o'tkazilgan O. U. Avlayevning tayanch-harakat a'zolari buzilgan ilk o'spirinlarning shaxs xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotini keltirish mumkin. Tadqiqot natijasida muallif quyidagilarni aniqlagan: Tayanch-harakat a'zolari buzilgan kontingentlar shaxsining motivatsiyalari mazkur yoshdagi sog'lom tengdoshlari singari bir xildagi munosabatni namoyon qilganiga qaramay ularning imkoniyatlari shaxslilik pozitsiyasidan cheklanib qoladi. Ichki motiv, bilish motivi, musobaqalashuv motivlaridagi natijalar nisbiy ma'noda tenglikni ifodalasa-da, ammo ularning o'zini o'zi hurmatlashi sog'lom tengdoshlariga qaraganda ancha past ko'rsatkichli motiv darajasini namoyon etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Davletshin M. G. va boshqalar "Yosh davrlar va pedagogik psixologiya" T.TDPU. 2009. 2. Кон И. С. Психология ранней юности. - М., 1989.
3. Z.T.Nishanova va boshq. Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya [Matn] : darslik /
— Toshkent: «O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2018. — 600 b.
4. Z.T.Nishanova, N.G'.Kamblova, N.I.Xalilova, D.U.Abdullayeva Taraqqiyot psixologiyasi va differensial psixologiya /darslik/. - Toshkent: «Inuovatsiya-Ziyo», 2020, 418 bet.
5. Z.T.Nishanova, Sh.A.Dusmuxamedova, v.b. "Yosh davrlari va pedagogik psixologiya".- T. Fan va texnologiyalar nashriyotining bosmoxonasi. 2013.-344 b.